ВИЗНАЧАЛЬНІ ФАКТОРИ ПРІОРИТЕТІВ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Соляр В.В.

Відповідно до цілей кредитної діяльності й зовнішніх макроекономічних умов банк обирає головні стратегічні вектори кредитування, що закладаються у процесі розробки кредитної політики. На основі аналізу фактичного матеріалу та побудованих економіко-математичних моделей, статистичних розрахунків оцінок достовірності виявлено фактори, що визначають пріоритети кредитування сучасних банків України, а також запропоновано необхідні обставини з точки зору збільшення кредитного обслуговування передусім реальної економіки.

З другої половини 90-х років кредитна активність банківської системи характеризувалася постійним зростанням обсягів кредитних ресурсів в економіку України. У 2002 р. реальна економіка отримала на 37081 млн. грн. кредитів більше, ніж у 1995 р. Найбільший приріст зафіксовано у 1999 р., коли він дорівнював майже 30% [1-2].

Важливими чинниками даного зростання стали розміри валового внутрішнього продукту, коштів підприємств і населення в банках, міжбанківських кредитів. Як показує розроблена нами економіко-математична модель взаємозв'язку макроекономічних факторів і обсягів кредитування економіки України протягом 2000-2002 рр., побудована на основі кореляційно-регресійного аналізу, найбільша ступінь достовірності твердження про наявність прямого зв'язку між обсягами залучених кредитів на міжбанківському ринку (Kmb) (0,8955). Залежність обсягу кредитів від розміру коштів підприємств і населення в банках (S) та середньої номінальної заробітної плати (WG) пояснюється наступними значеннями показників кореляції: 0,8767 та 0,6699 відповідно.

Протилежна кореляція виявлена між станом зведеного бюджету (BALb) (-0,6763), нормативом обов'язкового резервування (RR) (-0,7727), кількістю комерційних банків (QB) (-0,8451) і ставкою за кредитами (RWk) (-0,7858).

Подальший покроковий регресійниі: аналіз дозволив побудувати множинні рівняння регресії для ВВП і розміру заощаджень в банках: DC 1 = 0,328 + 0,295GDP + 0,374S, а також розміру міжбанківського ринку кредитів і кількістю комерційних банків: DC 2 = -0,64 + 1,0023Kmb + 0,9447QB та визначити деякі економетричні характеристики коефіцієнтів регресії. Адекватність побудо ваної моделі підтверджують значення коефіцієнтів детермінації, що наближаються до одиниці та F-критерія Фішера. Критичне значення F-критерія для числа ступенів свободи ?1 = 2 і ?2 = 10 та рівня значущості ? = 0,01 становить F0,99(2,10) кр. = 7,56. Оскільки для GDP і S значення F-критерія Фішера більше 7,56, то з імовірністю 99% вплив даних фактор в вважається істотним.

Розрахунок сукупних коефіцієнтів множинного кореляційного зв'язку дозволяє зробити висновок, що протягом останніх трьох років зростання масштабів кредитних вливань в економіку України на 88,75% пояснюється зміною ВВП та рівня заощаджень за умови сталості інших факторів, а також 90,19% варіації DC, за інших однакових умов, - змінами на ринку міжбанківських кредитів та кількості комерційних банків. Критичні значення t-критерія Ст'юдента відповідно становлять t 0,99(10) = 2,76 та не перевищують отримані фактичні значення (6,09; 6,60 > 2,76).

Застосовуючи темповий підхід у розрахунках коефіцієнтів еластичності отримано наступні результати. Зростання ВВП на 1%, якщо вважати, що заощадження не змінювалися, створює відповідний позитивний ефект кредитної політики у 0,17%, і, навпаки, 0,55% для заощаджень. Коефіцієнти еластичності для Kmb і QB відповідно становлять 1,43 і 0,65%. Тобто найбільш еластичними для кредитної політики виявилися кредити на міжбанку, кількісні параметри банківської системи та банківські заощадження.

Про наявність середнього лінійного зв язку з обсягами кредитування економіки свідчить коефіцієнт кореляції для валового внутрішнього продукту (0,5630), та більш тісного - з показниками коштів підприємств і населення в банках (0,8908) та нелінійного (степеневого) - з розмірами ринку міжбанківських кредитів (0,9791).

Отже, даний статистичний аналіз ще раз підтверджує залежність банківської політики

в галузі кредитування від такого джерела кредитних ресурсів, як міжбанківські кредити. Це свідчить про високу ступінь фінансового самообслуговування банківських установ України. На думку автора, перспективними факторами в кредитуванні економіки є зростання національного виробництва і заощаджень населення. їх дію необхідно підсилювати шляхом стимулювання сукупного попиту населення як важливої умови підвищення ділової активності підприємств, зростання рівня доходів і банківських ресурсів.

Суттєвим показником стабільності економіки та ефективності кредитної політики банків є порівняльна сума заборгованості за кредитами у національній та іноземній валютах. Статистичні дані за останні вісім років свідчать про зростання як одних, так і других. Так, сума кредитів у національній валюті збільшилася за цей проміжок часу в 7,4, а в іноземній - у 15,3 рази [1-2]. Тобто останні більше ніж удвічі зростали швидше.

Зростання валютної складової позичок можна пояснити як лібералізацією зовнішньоекономічних відносин, зростанням валютних вкладів, так і лібералізацію умов у банківській системі, тобто збільшенням кількості наданих банкам ліцензій на здійснення операцій з іноземною валютою, що стали засобом страхування від інфляції. У наступній статистичній моделі нами виявлена середня обернена кореляційна залежність між обсягами таких кредитів і рівнем споживчих цін 1-0,5793). Найбільша кореляція простежується з показниками грошового агрегату М2, обсягів вкладів населення в іноземній валюті (Sni), валютних резервів, зовнішньо-торгівельного обороту України, що свідчить про можливість існування зв'язку позитивного характеру.

Зменшення обсягів кредитів іноземною валютою може бути пов'язано зі збільшенням грошових витрат населення на придбання іноземної валюти (TV) (-0,5441) та зростанням обмінного курсу національної валюти відносно зарубіжних (ЕО) (-0,6380).

Але отримана оцінка достовірності таких суджень деякі з них спростовує, оскільки значення коефіцієнтів детермінації та F-стг тистики для М2, наприклад, та ХМ не відповідають нормативним. Значення цих показників задовольняє умови кореляційно-регресійної залежності лише для TV, Sni та ЕО. Тому з побудованих рівнянь можна судити, що валютна складова позичок, наданих банками України у період 2000-2002 р., зменшувалася на 3,8% за умови зростання TV на 1 відсоток та сталості інших факторів, і на 28,6% при зміні валютного курсу на 1%, якщо не брати до уваги дію інших зовнішніх чинників. Мультиплікаційний ефект від збільшення вкладів населення іноземною валютою в банках становив 1,694%, достовірність чого підтверджує розрахований коефіцієнт кореляції.

Таким чином, отримані результати ще раз підкреслюють важливість утримання стабільної ситуації на фінансовому ринку країни у зв'язку з існуванням об'єктивної необхідності забезпечення тісної взаємодії кредитної політики комерційних банків з реальним (товарним) сектором економіки. Підвищити популярність гривні в організації кредитної роботи банків та знизити рівень інфляційних очікувань можна за рахунок більш високих депозитних ставок, зниження дефіциту бюджету і заборгованості держави.

Інфляційні очікування суб'єктів кредитного ринку, що все ще мають місце, також стали незаперечним фактором формування короткострокової стратегії діяльності банків на кредитному ринку. Нами встановлені тісна обернена кореляція між індексом споживчих цін і обсягами довгострокових кредитів, н аданих протягом останніх трьох років (-0,7255), обсягами термінових і ощадних депозитів банківської системи (-0,7165), та прямий зв'язок зі ставками кредитування (0,7750). Хоча останнім часом почала формуватися тенденція до поступового зростання питомої ваги довгострокових кредитів, яка з 10,3 у 1995 р. збільшилася до 26,5% на кінець 2002 р. [1-2].

Доповненням даного аналізу стали розраховані рівняння регресії для індексу споживчих цін і обсягів податкових надходжень до бюджету: DCd 1 =9,34 - 9,311ЗCPI + 0,1156T, та для ставки процента за довгостроковими позичками і обсягами термінових й ощадних депозитів: DCd 2 =-2,68 + 0,1136RKd + 2,4514St. Якщо розглядати залежність розмірів довгострокового кредитування одночасно від рівня споживчих цін та податкових надходжень до бюджету, то DCd у середньому зміниться на -9,311% за умови підвищення CPI на 1 відсоток, коли T незмінна. Якщо виключити вплив рівня споживчих цін, то результуюча ознака DCd в середньому зміниться на 0,1156% за умови коливання зна-

чень Т на 1%. У сукупності ці фактори пояснюють 94% варіацій в обсязі довгострокових кредитів. Друге рівняння регресії пояснює взаємозв'язок DCd зі ставкою процента за довгостроковими позичками (0,1136 RKd) та обсягами термінових й ощадних депозитів у банках (2,5414 St). Коефіцієнт множинної кореляції справджує 'їхній вплив на 98% за умови сталості всіх інших факторів. Серед них найбільш еластичними виявилидя податкові надходження до бюджету та розміри термінових депозитів. Останні, наприклад, при збільшенні на 1% зумовлюють розширення довгострокового кредитування економіки майже вдвічі. У підсумку отримані коефіцієнти кореляції справджують дію на DCd трьох факторів: Т (0,7922), RKd (-0,8996) і St (0,9803).

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що для стимулювання довгострокового кредитування необхідна відповідна податкова політика держави, яка б не пригнічувала діяльність виробничих підприємств та була поблажливою до доходів громадян. Слід також проводити пільгову податкову політику відносно банків, у кредитних портфелях яких питома вага довго - і середньострокових кредитів становить принаймні більше 20%. Про це вже говорилося у Концепції економічної стабілізації 1997 року [3, с. 12]. При цьому інвестиційна підтримка з боку держави повинна бути завжди обґрунтованою і не обмежувати стимули до накопичення.

На сьогоднішній день перед банками гостро стоїть питання підкріплення ресурсної бази за рахунок розвитку різних депозитних операцій, що повинні становити більшість їхніх ресурсів та стати передумовою подальшого зростання довгострокових вкладень в економіку. На думку актора, найкраще цьому сприятиме розвиток системи гарантування вкладів, яка повинна поширюватись не тільки на вклади фізичних осіб, як це зазначено в Законі [4, Р.І, ст. 1]. Захищеність вкладників-юридичних осіб є не менш важливим, оскільки вони є стимуляторами розвитку реальної економіки.

Зростання обсягів довгострокових кредитів відбуватиметься також за умов підвищення рівня капіталізації і спеціалізації банківських установ з пріоритетним кредитуванням поточної виробничої діяльності, інвестиційних та інноваційних проектів. Для цього слід розвивати систему банків-агентів Уряду з підтримки і запровадження в дію програм структурної перебудови економіки з використанням державних ресурсів не тільки шляхом компенсації процентних ставок за кредитами, а й через обов'язкове резервування, нормативи ліквідності, варіювання податкового навантаження на банки, зменшення облікової ставки. Вирівнюванню диспропорцій у інших пріоритетах кредитної політики сучасних банків будуть сприяти наступні заходи:

- розширення кредитного обслуговування фізичних осіб шляхом реалізації Програми соціального захисту, в якій повинні знайти відображення заходи, направлені на ліквідацію заборгованості із виплати заробітної плати;
- подоланню тенденції зменшення питомої ваги кредитів державним підприємствам сприятиме збереження деякої частки державного банківського капіталу;
- диспропорції у галузевому спрямуванні кредитної політики можна подолати шляхом диференціації ставки податку на прибуток за галузями народного господарства, результатами діяльності підприємств;
- нерівномірна концентрація банківського капіталу по регіонам України повинна регулюватися передусім Центральним банком у процесі видачі ліцензій банківським установам різних за розміром, за спрямуванням операцій тощо.

Специфічність макроекономічних умов формування кредитної політики, притаманних процесу ринкової трансформації, їх динамічність, можливість набуття у майбутньому нових рис і характеристик на етапі утвердження ринкових відносин визначає перспективи подальших досліджень у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюлетень НБУ. - 2001. - №12;
2. Бюлетень НБУ. - 2002. - №12;
3. Концепція економічної стабілізації та зростання в Україні (підготовлена вченими інституту економіки НАНУ під керівництвом акад. І. Лукінова) /7 Економіка України . - 1997. - №12. - С. 4-17;
4. Закон України "Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб" від 20.09.2001 р. №2740 - III // Додаток до журналу "Вісник НБУ". Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. - 2001. - Вип.11. - С.3-13.